

ПОЛІТИКА СТРУКТУРНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ В КОНВЕРГЕНТНІЙ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Подано концепцію конвергентної моделі регіонального розвитку як систему узгоджених інтересів уряду, регіону і підприємств, що в них розміщені. Обґрунтовано сутність політики уряду, обласних державних адміністрацій і підприємств щодо кадрового забезпечення і способу їх мислення, реструктуризації, інвестування та очікуваних виробничих і фінансових результатів. Ключовим суб'єктом механізму конвергентної моделі розвитку регіону визначено підприємства, які створюють валовий регіональний продукт і на їх ефективну діяльність має бути спрямована політика уряду й обласних державних адміністрацій.

Формування конвергентної моделі розвитку регіону є одним із стратегічних пріоритетів політики збалансованого і стабільного функціонування національної економіки загалом. Регіон у формі територіально-адміністративної організації управління є організованою складовою країни і здійснює своє функціонування як на основі об'єктивних економічних законів, так і правових норм держави і рішень центральної влади. Судячи з нестабільного і розбалансованого стану економіки регіонів і України загалом, можемо стверджувати, що необхідно швидко переходити до пошуку шляхів конвергенції, тобто узгодженості інтересів України і її регіонів щодо збалансованого і стабільного розвитку виробничої і соціальної сфер. Постановка питання формування конвергентної моделі регіонального розвитку є логічною і актуальною. Сучасні державні програми і плани стратегічного розвитку України, регіональні цільові програми мало торкаються вирішення проблеми збалансованого розвитку цілісної господарської системи і її

складових. Окремі програми і плани, хоч і реалізуються щодо вирішення певних інвестиційних проектів, проте проблеми розбалансованості та переходу до конвергентної моделі розвитку економіки й соціальної сфери країни і її регіонів не вирішують. З цього приводу академік М. Долішній однозначно стверджує, що «соціально-економічний розвиток України на даному етапі визначається фактором регіоналізації. Слід ще раз зауважити, що регіон – це не лише окрема адміністративна одиниця, а конкретна територія, яка виділяється всередині країни за своєю спеціалізацією, структурою господарства, трудовими ресурсами, різноманітними природними, геополітичними, економічними, демографічними та іншими особливостями, під впливом яких перебуває й інвестиційна діяльність, що визначає соціально-економічний розвиток та інвестиційну привабливість конкретного регіону [1, с. 221-222]. У зв'язку з цим особливого значення набуває структурна економічна організація, яка визначає реальні можливості формування конвергентної моделі регіонального розвитку, тому що оптимізація пропорцій капіталу, праці і продукту, інтересів підприємств, регіонів і держави і є сутністю конвергентності і збалансованості. Оптимізація пропорцій економіки охоплює всі сфери людської діяльності – від макро- до мезо- і мікроекономічного рівня. Структурна переорієнтованість економіки на усіх рівнях її організації має стати в основі політики управління уряду України, обласних державних адміністрацій і самих підприємств, що розміщені в областях. Академік І. Лукінов зазначає, що «основним оціночним критерієм моделювання структурної переорієнтації є приріст додаткового ефекту,

забезпечення конкурентоспроможності макроекономічних структур і господарських систем у ринковому середовищі. Відомо, що процеси диверсифікації капіталу, активізації інвестиційної та інноваційної діяльності швидко дають реальний ефект у ринковій конкуренції та економічних інтересах за наявності відповідних знань та умінь щодо практичного здійснення ринкових трансформвань, включаючи трансформування банківсько-фінансових структур» [5, с. 188]. Стає очевидним, що формування конвергентної моделі розвитку України і її регіонів потребує цілеспрямованої політики і єдності всіх суб'єктів її реалізації – уряду, обласних державних адміністрацій, підприємств і організацій, що в них розміщені. Таким чином, можемо стверджувати, що **конвергентна**

модель регіонального розвитку – це система збалансованих і узгоджених інтересів і дій урядових, регіональних і підприємницьких суб'єктів управління виробничою і соціальною, фінансовою та інвестиційною сферами регіональної економіки, спрямованих на оптимізацію пропорцій капіталу, зайнятості, продукту і грошей із метою забезпечення їх збалансованого і стабільного розвитку. Схематично конвергентну модель розвитку регіонів можна представити у факторно-результуючій єдності: суб'єкти – уряд; регіональні державні адміністрації; підприємства регіону; кадрове забезпечення і спосіб мислення управлінців; політика структурних трансформацій; інвестиції власні і зарубіжні; очікувані результати – виробничі і фінансові (див. таблицю).

Таблиця

Схема конвергентної моделі розвитку регіону

Суб'єкти	Кадрове забезпечення і спосіб мислення	Політика реструктуризації	Інвестиції	Очікувані результати	
				виробничі	фінансові
Уряд	Підбір кадрів з управління макроекономічними фінансовими та інвестиційними процесами	Програмування і стратегічне планування розвитку України і її регіонів	Формування інноваційно-інвестиційних ресурсів і гарантій їх захисту	Зростання продуктивної віддачі праці і капіталу й ефективності виробництва продукту	Стабілізація цін, зниження рівня дефіцитів бюджету країни
Обласні державні адміністрації	Підбір кадрів з управління регіоном, фінансами та інвестиціями в регіоні	Формування цільових регіональних програм розвитку галузей і вільних економічних зон	Інвестування регіонального наукового потенціалу і спеціалізації виробництв	Зростання виробництва валового регіонального продукту і зниження витрат	Стабілізація цін, зниження безробіття, зростання доходів до бюджету і зниження його дефіциту
Підприємства, корпорації	Підготовка і залучення фахівців з управління підприємствами, корпораціями, кооперативами	Розроблення бізнес-планів розвитку підприємств в умовах конкуренції	Інвестування реструктуризації капіталу, праці і продукту та захисту природи	Зростання віддачі інвестицій, приріст виробництва продукту і доданої вартості	Зниження проміжного споживання, зростання доданої вартості і маси валового продукту

Схема відображає засади управління і регулювання регіоном щонайменше трьома ключовими суб'єктами, інтереси яких мають бути узгодженими [3, с. 25-28]. Політику розвитку України і її регіонів формує і здійснює уряд, яка здебільшого має характер «верти-

кальної промислової політики». Це означає, що рішення уряду мають домінуючий вплив на розподіл пріоритетів і ресурсів щодо розвитку регіонів. В умовах ринку має бути запущений механізм конкуренції та рівного доступу до ресурсів і ринків усіх його суб'єк-

тів, насамперед підприємств, що розміщені в регіонах. Тому схема формування конвергентної моделі регіонального розвитку пропонує політику логічної послідовності взаємодії всіх його суб'єктів.

Політика уряду у схемі конвергентної моделі регіонального розвитку має базуватися насамперед:

на підготовці фахівців з управління Україною на рівні уряду, законодавчого органу, фінансової, банківської, страхової, зовнішньоторговельної системи з формуванням їх мислення на основі вимог об'єктивних економічних і соціальних законів і їх дотримання при виконанні своїх управлінських функцій. Уряд відповідальний за усю країну і її фінансово-економічну систему, тому зобов'язаний формувати відповідне мислення усіх суб'єктів управління системами на рівні регіонів і підприємств. Головним носієм продуктивної сили й економічного мислення є людина. Вона створює засоби виробництва, технології, підвищує свій кваліфікаційний рівень і формує «механізм моделі» економічної системи країни, регіону та підприємства, розміщує капітал, працю, створює систему управління і регулювання, фінансів, розподілу продукту та споживання;

на програмуванні і стратегічному плануванні структурних перетворень галузей виробничої сфери і сфери послуг для оптимізації пропорцій виробництва і споживання національного доходу та зрівноваження національних витрат із національним доходом. Політика структурних перетворень також має бути спрямована на вирівнювання рівнів економічного розвитку регіонів з метою недопущення депресивних ознак у функціонуванні їх економік;

на формуванні інноваційно-інвестиційних ресурсів в уряді і регіонах з метою планомірного інвестування розроблення власних новітніх технологій і запровадження їх у виробництво. Перехід від імпортного технологічного «секондхенду» до створення власних технологічних новацій цілком реальний, оскільки в Україні достатньо потужні наукові, інженерні, винахідницькі, конструкторські, раціоналізаторські кадри, які готові долучитися до створення новацій, але очікують офіційних програмних рішень уряду;

на зростанні продуктивної віддачі праці, капіталу, раціональному використанні природних ресурсів і зниженні витрат на виробництво продукту. Уряд сам не підвищує продуктивної функції засобів виробництва, але він зобов'язаний створювати правові, фінансові, інвестиційні передумови реструктуризації сфер економіки у напрямі оптимізації пропорцій капіталу і праці, продукту і споживання, які забезпечуватимуть зростання виробництва і національного доходу. За ефективність виробництва уряд відповідає не менше, ніж безпосередні виробники, і міра відповідальності за тенденції застою в економіці значно більша;

на стабілізації цін і недопущенні хронічної інфляції, яка сьогодні продовжує з'їдати доходи простих споживачів. Не можна допускати, щоб за рахунок інфляції більшість населення сплачувала непомірний для нього так званий «інфляційний податок», який стає джерелом незароблених доходів підприємств і дохідної частини бюджету уряду. Доходи та прибутки підприємств і доходи бюджетів мають формуватися не за рахунок зростання цін на продукцію і послуги підприємств, а за рахунок зростання маси продукту і послуг щонайменше за незмінних цін.

Вищезазначені положення політики уряду в системі конвергентного регіонального розвитку викликані тим, що ринок названих питань не вирішує. Функції уряду і конвергентної моделі можна звести у три групи, які визначатимуть пріоритети його економічної політики: а) уряд регулює ринок у напрямі встановлення рівноваги пропозиції щодо попиту в усіх сферах економіки на усі види продукту; б) уряд розв'язує ті проблеми, які не розв'язує або навіть створює ринок, особливо це стосується національної безпеки, захисту малозабезпечених і непрацюючих, захисту довкілля; в) уряд на основі податкової системи перерозподіляє частину доходів і прибутків підприємств для функціонування соціальних програм, вирішення економічних питань, але не за рахунок банкрутства підприємств, заганяння їх «у тінь» чи правопорушної позабюджетної діяльності.

Політика обласних державних адміністрацій потребує від їх суб'єктів:

глибокого знання теорії і практики управління територіальними економічними системами (області, району, населеного пункту), володіння методами забезпечення збалансованості територіального виробництва, створення робочих місць і підвищення рівня зайнятості в регіоні [2, с. 166-170], залучення капітальних вкладень, задоволення інтересів регіону та соціальних питань і екології. Управлінські кадри регіону перебувають найближче, з одного боку, до виробничих підприємств і знають їх фінансово-економічні проблеми, з іншого боку, до населення свого регіону і знають рівень їхніх доходів і стан платоспроможності, а також до природних ресурсів регіону і розв'язують регіональні екологічні проблеми. Завдання керівництва обласних адміністрацій – самим володіти і підбирати керівників різних рівнів управління, які розуміють сутність і призначення фінансових ресурсів і здійснювати інвестиції у сектори прискороного розвитку;

формування цільових регіональних програм розвитку галузей виробничої та соціальної сфер задля їх оптимізації. Основою є урядові програми і стратегічні плани та пріоритети спеціалізації регіону, насамперед тих галузей, які забезпечать швидку віддачу праці і капіталу та розширення виробництва у напрямі імпортозаміщуючих товарів і послуг та підвищення експортного потенціалу регіону. Дуже важливим питанням економічного зростання регіону є обґрунтування та переконання уряду в необхідності створення вільних економічних зон [6, с. 3-9], виробничої, транспортної, рекреаційної спеціалізації з усіма необхідними фінансово-інвестиційними преференціями;

інвестування регіонального наукового потенціалу з метою розроблення власних регіональних технічних засобів, технологій і видів продукції та заміни імпортних технічних засобів і товарів, зарубіжних будівельних та інших організацій і забезпечення розвитку підприємництва, зростання зайнятості, внутрішньої і зовнішньої торгівлі. Інвестиції доцільно спрямовувати на поглиблення спеціалізації сільськогосподарського виробництва, продуктивного використання земельних ресурсів, третина яких взагалі заросла бур'яном і кущами, а решта експлуатується

для вирощування ріпаку на угоду замовників з європейських країн. Підприємизація населення регіону має стати пріоритетом політики уряду й обласних державних адміністрацій, а не згортанням малого і середнього підприємництва;

зосереджувати спрямовування зусиль насамперед на піднесення продуктивної та ефективної функцій праці і капіталу діючих та новостворених підприємств регіону, зниження втрат часу виробництва і праці. Регіональні фактори виробництва, а саме зайняті у виробництві, капітал, грошові ресурси, час виробництва, мають здійснювати єдину функцію – створювати валовий регіональний продукт, що є джерелом задоволення потреб усіх суб'єктів регіонального ринку. Зниження витрат на виробництво продукту і доведення до мінімуму втрат ресурсів – найважливіші завдання влади регіону;

забезпечувати регіональний ринок насамперед продукцією власних підприємств, українських виробників суміжних регіонів і зменшувати частку імпортних товарів, що має стати основою зниження зростання і стабілізації цін надалі. Необхідно контролювати і забезпечувати доходи споживачів, які не можуть бути вищими від рівня їх продуктивності праці, залежно від обсягу створеного ними продукту, притому доходи управлінських і бюджетних працівників не можуть зростати за спаду виробництва і зростання цін. Дефіцити бюджетів необхідно долати не за позиченнями, а зростанням виробництва реального регіонального продукту, що впливатиме на стабілізацію цін у регіоні.

Політика обласних державних адміністрацій у конвергентній моделі регіонального розвитку є особливою, тому що вона практично є посередницькою між урядовою політикою стратегії розвитку країни і підприємствами свого регіону, які мають здійснювати стратегічні плани своїми засобами на своїй території. Це означає, що управління регіонів має володіти стратегічними завданнями влади, можливостями їх виконання підприємствами регіону й уміти формувати регіональні цільові програми, їх упроваджувати і виконувати. Звісно, це потребує певних нормативних актів, які має обґрунтувати регіональна

адміністрація і домогтися їх для свого регіону.

Політика підприємств і корпорацій у системі конвергентного розвитку регіону зосереджена виключно на піднесенні продуктивної і ефективної функції своїх виробничих об'єктів. Вона цілком залежить, поперше, від конкуренції на ринках, де вони діють, і своїх конкурентних переваг і, подруге, від правової, інвестиційної та фінансової підтримки, які мають забезпечувати уряд і обласні державні адміністрації. Тому складовими політики підприємств і корпорацій є:

формування у керівників підприємств і корпорацій глибокого знання теорії мікроекономіки, кредитування, страхування, менеджменту, маркетингу, ефективного використання праці зайнятих, основного й оборотного капіталів, робочого часу і часу виробництва для забезпечення прибутковості їх діяльності. Це означає, що інтереси підприємств щодо зростання їх прибутковості є джерелом вирішення інтересів фінансування своїх програм обласних державних адміністрацій та уряду;

розроблення бізнес-планів, реструктуризації основних і допоміжних підрозділів на основі впровадження новітніх технічних засобів і технологій, видів продукції з метою завоювання й утримання конкурентних переваг на ринках [4, с. 3-11]. Бізнес-плани будуються і реалізуються на основі стратегічних планів уряду і цільових регіональних програм обласних державних адміністрацій за їх правової, фінансової та адміністративної підтримки;

інвестування новітніх технічних засобів і технологій та їх упровадження в оновлення основного капіталу і професійної кваліфікації зайнятих, безвідходних технологій задля збереження здорового природного довкілля в місцях виробничих об'єктів. Цьому сприяють уряд і обласні державні адміністрації на основі власного капіталу підприємств і корпорацій, запозичень у населення і прямих іноземних інвестицій та фінансових преференцій для створених власних економічних зон;

спрямування зусиль на зростання віддачі інвестицій, приросту виробництва натурального продукту і доданої вартості. Це забезпечується підвищенням коефіцієнта використання фонду робочого часу, зниженням матеріальних витрат на одиницю натурального продукту;

об'єднання зусиль підприємств, обласних державних адміністрацій та уряду на зниження рівня проміжного споживання у випуску підприємств і зростання валової доданої вартості та валового регіонального продукту, що є джерелом валового продукту і фінансування бюджетів підприємств, регіонів і країни загалом. Це той результат, який характеризує сутність фінансового механізму формування конвергентної моделі розвитку України і її регіонів.

Схематично викладена сутність конвергентної моделі регіонального розвитку дає можливість зосередити увагу як уряду, так і обласних державних адміністрацій на висновках, які випливають з її механізму.

Вирішення важливих економічних, соціальних, фінансових та екологічних проблем регіону досягається завдяки поєднанню дій місцевої влади із суб'єктами виробництва товарів і послуг на даній території. Особлива роль у реалізації цих завдань належить регіональним виробничим системам, до складу яких у різних пропорціях в окремих регіонах входять: промислові підприємства з різними видами і формами власності; сільськогосподарські підприємства і комплекси; об'єкти соціальної інфраструктури; система підприємств енерго-, газо-, водо-, теплопостачання; підприємства інженерного благоустрою промислових зон і житлових масивів; складське господарство, міжгалузеві виробництва, ремонтно-будівельні організації; приватні і спільні підприємства, ринки тощо. Усі вони мали б функціонувати продуктивно, ефективно й задовольняти потреби населення якісними послугами.

Регіональна економіка як єдиний господарський комплекс, складові якого функціонують продуктивно та ефективно, є метою будь-якого уряду. Тим більше у цьому є зацікавлені органи місцевого самоврядування. Ефективна регіональна економічна система створює фінансові передумови асигнування соціальних, виробничих і екологічних проектів та програм. Тому політика центральної і

місцевої влади має полягати лише в тому, щоб створити механізм, тобто правову та економічну основу розвитку регіональної економіки як єдиного господарського комплексу. Така модель регіональної економіки мала б забезпечувати її певний рівень економічної самодостатності.

Теорія економічної самодостатності регіону є похідною загальної теорії розширеного відтворення й описує механізм ефективності функціонування суб'єктів виробництва і органів управління на окремій адміністративно організованій території. Особливістю теорії регіональної економічної самодостатності є те, що вона опирається на положення теорії розширеного відтворення на мікрорівні й обґрунтовує особливості регіонального самовідтворення при наявності декількох суб'єктів управління і регулювання. Теорія економічної самодостатності регіону ставить до вирішення низку складних територіальних проблем, які можна розв'язувати лише на основі дотримання положень мікроекономічного розширеного відтворення. Це проблема соціального, економічного, екологічного і іншого плану. Хоч механізм розширеного відтворення і механізм регіонального управління – явища різнорівневі, але мають розглядатися як взаємозумовлені. Теорія регіонального економічного управління обґрунтовує і відповідні економічні категорії, які описує теорія розширеного відтворення: мікроекономіка – регіональна економіка; трудовий капітал підприємства – трудовий капітал регіону; основні виробничі і невиробничі фонди підприємства – основні виробничі і невиробничі фонди регіону тощо. З розгляду регіонально-економічних категорій видно, що вони виражають економічні і соціальні процеси не лише локальних виробничих об'єктів, а продуктивних сил і економічних відносин на певній території. У резуль-

таті поглиблення і розширення поділу праці в даному регіоні, забезпечення відповідних рівнів спеціалізації, кооперації і комбінування виробництва, стабільних обмінних процесів усередині регіону і їх вихід за його межі перетворюють регіон на єдиний виробничо-соціальний організм. Таким чином, регіон з його виробничими чинниками стає суб'єктом виробництва товарів і послуг по відношенню до інших регіонів так само, як підприємець до інших підприємців.

Література

1. Долішній М.І. Регіональна політика на рубежі ХХ-ХХІ століть: нові пріоритети: моногр. / М.І. Долішній. – К.: Наук. думка, 2006. – 511 с.
2. Жовтанецький В.І. Формування ринку праці та пріоритети зниження рівня безробіття в Україні / В.І. Жовтанецький, Б.Ф. Заблоцький // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. праць. – 2009. – № 9 (100). – С. 166-170.
3. Заблоцький Б.Ф. Регіональна економіка: навч. посіб. / Б.Ф. Заблоцький. – Львів: Новий світ-2000, 2007. – 548 с.
4. Іщук С.О. Теоретико-методичні засади оцінювання інвестиційної привабливості регіону / С.О. Іщук // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Інвестиційна привабливість регіону та механізми її забезпечення: зб. наук. праць / НАН України. Ін-т регіональних досліджень. – Львів, 2010. – Вип. 3 (93). – С. 3-11.
5. Лукінов І.І. Економічні трансформації: моногр. / І.І. Лукінов. – К.: Ін-т економіки НАН України, 1997. – 455 с.
6. Молдован О.О. Доцільність запровадження індустріальних парків в Україні / О.О. Молдован // Економіка промисловості. – 2011. – № 2-3 (54-55). – С. 3-9.

Надійшла до редакції 05.06.2013 р.